

Kovania so šarnierom z pobedimského hradiska

DARINA BIALEKOVÁ

Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre, čestný dopisujúci člen

Počas výskumu slovanského hradiska v Pobedime (okr. Nové Mesto nad Váhom), v polohách Hradištia a Podhradištia, bolo objavených niekoľko ozdobných kovanií, ktoré mohli byť súčasťou remeňa, na ktorom visel meč zasunutý do koženého alebo dreveného puzdra. V karolínskej knižnej iluminácii je niekoľko zobrazení opaska s ozdobnými a zároveň funkčnými kovaniami (Braunfels 1968, 370, Abb. 291, 292) a to nám pomáha pri identifikácii aj niektorých pobedimských kovanií.¹

V tomto príspevku zameriam sa na kovania so šarnierom, pretože doteraz som sa o nich len zmieňovala (Bialeková 1975, 26-27, obr. 10; 1977, 149; 1982, 151), ale podrobne ich nepublikovala. Obidve kovania boli objavené v roku 1961 v sonde VII (obr. 1) vytýčenej na Podhradištiach v mieste markantnejšieho zvlnenia terénu a väčšej koncentrácie spálenej hliny, indikujúcej rozsiahlejšiu deštrukciu fortifikácie (Bialeková 1963, 359-360; 1978, 156-157). Sonda VII (20 x 2 m) kolmo presekla val aj priekopu, porušenú novodobými odvodňovacími jarkami a poskytla detailný pohľad na situáciu v teréne. Po odstránení 25-30 cm vrstvy v metroch-5-9 sa prišlo na pozostatky zhorených kusov dreva ukladaných vedľa seba a s miernym spádom do nižšej vrstvy a preto bola sonda v týchto miestach rozšírená (Bialeková 1978, obr. 9: 1; 19). V nižšej vrstve výdrevu už súvislejšie nepokračovala, ale v hĺbke 50-60 cm objavila sa štvorica jám, vytvárajúca pravidelný štvorec (2,6 x 2,6 m). Zistenú situáciu možno interpretovať ako pôvodne kolovú konštrukciu strážnej veže a jej drevené spodné podlažie. Mohutnosť jám je taká veľká, že mohla uniesť aj dvojpodlažnú stavbu (Bialeková 1978, 157,

¹ Referovala som o nich („Schwertgürtelbeschläge von Burgwall Pobedim und ihre Parallelen in karolingischen Buchilluminationen“) na konferencii „Pannonien in der Karolingerzeit“, Budapest 25-26 November 2005.

obr. 20). Pri devastácii hradiska požiarom ohňu podľahla aj veža a časti zhoreného dreva, popol a prepálená hlina dostali sa do výplne týchto objemných jám s rovným dnom. V zásype ľavej prednej kolovej jamy v hĺbke 60 cm od povrchu sa našlo dvojdielne železné kovanie so šarnierom (obr. 2: a). Vzhľadom na nálezovú situáciu dvojdielne kovanie so šarnierom som považovala za pánt dverí (Bialeková 1963, 360), ale po objavení dvojdielneho kovania so šarnierom v hrobe 23 v Závade ako súčasti opaska k meču, funkčnosť pobedimského kovania som prehodnotila (Bialeková 1975, 26, 27, obr. 10; 1977, 149; 1982, 132, 149-154, obr. 13:3, obr. 14, obr. 16; 1996b, 254).

Z priestoru veže z hĺbky 46 cm je polovica ďalšieho železného kovania, pôvodne tiež so šarnierom (obr. 3), neúplná ostroha, ojedinelý črep, fragmenty sekerovitých hrivien a malé nákončie ovinovacieho remienka. Z miesta pred vežou je niekoľko s hradiskom súvekých črepov a zlomkov sekerovitých hrivien (Bialeková 1977, 108).

Opis nálezov

Polovica železného pôvodne dvojdielneho kovania so šarnierom (prír. č. 67), stav po konzervácii v roku 1961 (obr. 3). Zachovaná dĺžka 4,5 cm, max. šírka v hornej časti 2 cm, v dolnej časti 1,5 cm, hrúbka 0,5 cm, váha 22 g. V tylovej časti je 0,8 cm široká ryha, v ktorej sú dva otvory pre nity (\varnothing 0,3 cm), jeden z nich sa zachoval vďaka tomu, že ho na reverznej strane pridržala zachovaná polovička železnej platničky (1,3 x 1 cm). Časť nad ryhou s nitmi sa smerom do stredu zužovala a vyústila do strednej časti šarniera širokého 1 cm, ktorý sa odlomil. V dolnej časti kovania je taktiež hlbšia ryha o šírke 0,6 cm, v ktorej sú zachované dva nity, jeden z nich evidentne so štvorcovou hlavičkou. Aj tieto nity boli na reverznej strane kovania prekryté platničkou (1,5 x 1 cm). Priestor medzi hornou a dolnou ryhou pre nity je hladký a strechovite tvarovaný, hoci na vnútornej strane kovanie je len korýtkovo prehĺbené. Kovanie z Pobedima bolo evidentne pripevnené na remeň o maximálnej šírke 2 cm.

Dvojdielne železné kovanie so šarnierom (prír. č. 69), stav po konzervácii v roku 1961 (obr. 2: a). Pravá časť kovania – zachovaná dĺžka 5,3 cm (vrátane zvyšku šarniera o šírke 1,2 cm), šírka v tylovej časti 2,7 cm, v strede 3 cm, v dolnej časti 1,5 cm. Ľavá časť kovania – zachovaná dĺžka 5,6 cm, šírka v tylovej časti 2,9 cm, v strede 2,7 cm, v dolnej časti 1,5 cm. Váha celého kovania 66 g. Hrdzou veľmi poškodené kovanie bolo

pôvodne zdobené štvoricou plastických roziet navzájom oddelených ryhou v tvare X. V tylovej časti obidvoch polovic kovania v ryhe o šírke 0,6 cm boli otvory pre štyri nity, dva pôvodné nity sa zachovali len na pravej časti kovania.

V roku 2012 Mgr. Z. Robák a Mgr. M. Knoll z Archeologického ústavu SAV sa podujali na rekonzerváciu a rekonštrukciu tohto kovania modernými metódami a to v rámci projektu spolufinancovaného EÚ, prihliadajúc na dnes už známe analógie z domácich aj zahraničných lokalít a výsledok tejto práce prezentovali na medzinárodnej konferencii.² Po rekonzervácii dĺžka kovania je 9,5 cm, šírka 2,5, váha 53 g, čo je blízke parametrom z roku 1961. Tlakovým čistením sa podarilo odčleniť objímku koróziou prilnutú na ľavú polovicu kovania, ktorá pôvodne chránila šarnier a rtg. expertízou zistiť v dolnej časti oboch polovic kovania otvory pre nity prekryté plastickými rozetami (obr. 2: b, c).

Účel dvojdielného kovania so šarnierom z pobeďimského hradiska, ako už bolo spomenuté, sa podarilo identifikovať až po objavení súpravy kovaní remeňa na zavesenie meča v hrobe 23 na pohrebisku v Závade (Bialeková 1975, 26, 27; obr. 10; 1982, 151).

Na tomto pohrebisku je doložená superpozícia starších a mladších hrobov, vrátane hrobu 23 čiastočne porušeného hrobom 22. Pre staršiu fázu pohrebiska sú charakteristické pohanské prežitky v pohrebnom ríte, charakter milodarov a pomerne primitívna keramika, tiež mongoloidné znaky na zuboch pochovaných (Bialeková 1982, 132, 134, 138, 149, 154 obr. 10: 1; 12; 23).

V hrobe 23 kostra pochovaného 30 – 40 ročného muža bola prehádzaná; nevedno, či išlo o zámerné protivampírické opatrenie, alebo vykradnutie hrobu, pretože prehádzaná bola najmä jeho ľavá polovica, kde sa obvykle nachádzal meč. Na pôvodnom mieste ostalo pravé rameno a femur pravej nohy prekryté mečom (typ X). Na meči (10 cm pod jeho

² Operačný program – Výskum a vývoj: „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“, aktivita 2:2: Výskum progresívnych metód dokumentácie, konzervácie a rekonštrukcie archeologických nálezov 2010-2013. Z. Robák/M. Knoll/D. Bialeková. Rekonzervácia a rekonštrukcia opaskového kovania z 9. storočia z Pobeďimu – prezentácia na medzinárodnej konferencii „Interdisciplinarita vo vedeckom výskume, pri rozvoji ochrany kultúrneho dedičstva,“ Bratislava 20.-22. 2. 2013.

priečkou) ležala prevliečka s predĺženým krčkom pútkom obrátená k rukoväti meča, pod ňou 27 cm nižšie bolo nákončie, posunuté na okraj čepele. Kovanie so šarnierom sa našlo mimo meča v krčnej partii pochovaného. Uvedené kovania majú rovnakú výzdobu, čo je zreteľné na rtg. snímke a aj funkčne tvoria jeden celok. Použitá kombinácia plastickej a vyrážanej výzdoby je podobná technike výzdoby na ostrohách typu III A z hrobu II (40-50 ročný muž) z tohoto istého pohrebiska (Bialeková 1982, 124, 148; obr. 6: 1-3; obr. 20: 1, 2). Prílohou hrobu 23 bol aj nožík a fragment ostrohy typu III A bez výzdoby, zničenej asi pri prehádzaní kostry. Hrob bol sekundárne v dolnej časti porušený novodobou exploatáciou piesku. Vzhľadom na vek pochovaného, mongoloidné znaky na zuboch, doloženú superpozíciu hrob 23 som datovala do prvej polovice 9. storočia s tým, že garnitúra mohla byť vyrobená už v jeho prvých decéniách, do hrobu sa dostala o niečo neskôr, ale ešte v prvej polovici 9. storočia. Čiže, vychádzala som z celkového stavu na pohrebisku (Bialeková 1982, 154) a nedatovala som hrob 23 len na základe toho, že garnitúra bola vyhotovená zo železa, ako mi to pripisuje Š. Ungerman (Ungerman 2005/2006, 132).

V čase publikovania pohrebiska zo Závady bol to prvý hrobový nález, v ktorom sa vyskytla kompletná súprava funkčných a zároveň ozdobných kovaní remeňa, na ktorom bol pripevnený meč. Na základe rozloženia nálezov v hrobe som usúdila, že bojovník nosil meč prevesený cez plece, pričom prevliečka s predĺženým krčkom ukončeným pútkom držala na remeni pošvu meča, záponka so šarnierom uzatvárala remeň a nahradzovala pracku a nákončie zdobilo jeho visiacu časť (Bialeková 1982, 153). Dnes tento názor trochu korigujem v tom zmysle, že malé nákončie bolo druhým nosným článkom opaska, ktorý bol pevne pribitý na drevenú pošvu meča približne v jeho polovici alebo druhej tretine a umožňoval nosiť meč prehodený cez plece a priečne cez trup a nie kolmo pri boku. Horný koniec tohto remeňa s nákončím bol pripevnený na hornú polovicu kovania so šarnierom, na dolnú časť tohto dvojdielneho kovania so šarnierom bol pripojený remeň prevlečený cez pútko prevliečky s predĺženým krčkom. Objímka na spodnej strane jednej časti kovania so šarnierom (Bialeková 1982, 151) neslúžila na prevlečenie visiaceho remeňa, ako som sa pôvodne nazdávala, ale chránila šarnier (Ungerman 2011a, 587).

Avšak pre koróziou postihnuté konce tejto objímky sa skutkový stav už nebude dať preveriť. Na účel takejto objímky poukazujú novšie nálezy z Bojne (Pieta/Ruttikay, 2006, obr. 6: 17, F 14:10; Janošik/Pieta 2006, obr. 14: 17), alebo z Gradišča nad Bašljem v Slovinsku (Bitenc/Knific, 2001, 98, obr. 320 – hore). Na základe týchto nových poznatkov dvojdielne kovanie so šarnierom z Pobedima bolo rekonštruované (obr. 2: b, c).

Význam objavenia hrobu 23 v Závade spočíva aj v tom, že prvýkrát bola doložená funkcia prevliečky s predĺženým krčkom ukončeným pútkom ako súčasť garnitúry remeňa k meču a nie výlučne ako súčasť konského postroja, ďalej, že dvojdielne kovanie so šarnierom bolo záponkou, účelovo spájajúcej remeň od prevliečky s predĺženým krčkom s remeňom malého kovania, ktoré, ako usudzujem dnes, bolo súčasťou závesného aparátu remeňa na nosenie meča. Bol to jeden zo známych spôsobov nosenia meča (Bialeková 1982, 153).

V čase publikovania hrobu 23 zo Závady k prevliečke s predĺženým krčkom ukončeným pútkom boli mi dostupné analógie z blatnického nález (Benda 1963, 212, 214-215, obr. 16: 10, 11), zo sídliskovej vrstvy v Mikulčiciach (Klanica 1968, 128, 130, obr. 2: 4-6; 1974, 7, obr. 1: 4, 8), zo sídliskového objektu na Pohansku pri Břeclavi (Dostál, 1975, 193-194, 225, obr. 24; 28:5), z hradiska v Pobedime (Bialeková 1977, Abb. 21: 2) a v sekundárnom použití z hrobu dievčatka v Dunaújvárosi, datovaného do prvých decénií 10. stor. (Bóna 1971, 172, 174-175, 1 kép 2; 3 kép). Po novších objavoch je jasné, že variabilita prevliečok s predĺženým krčkom ukončeným pútkom z hľadiska funkcie, materiálu, tvaru a výzdoby je veľká a viacúčelová, s čím bude treba v budúcnosti pri určovaní ich využitia počítať. Je však zaujímavé, že v súvekých ilumináciách zachytávajúcích jazdcov s koňmi krížové kovanie a prevliečka s predĺženým krčkom ukončeným pútkom ako súčasť konského postroja absentujú. Totožný pár krížových kovaní je známy len z Gradišča nad Bašljem (Bitenc/Knific 2001, obr. 317) a rovnaký pár prevliečok s predĺženým krčkom ukončeným pútkom je len z Blatnice (Benda 1963, obr. 16:10, 11), čo pri súčasnom počte dnes už známych kovaní tohto typu minimalizuje ich spájanie výlučne s konským postrojom. Aj časový a územný rozptyl týchto kovaní dnes je širší, ako bol známy v čase publikovania závadského pohrebiska (Ungerma 2005/2006, 117-141; 2011b, 142; Cichy 2008, 55).

Vrátim sa ku dvojdielnemu kovaniu so šarnierom z Pobedima. Už som uviedla, že jeho účel sa podarilo dešifrovať až po objavení súpravy kovaní k meču (typ X) v hrobe 23 v Závade. Dvojdielne kovania so šarnierom majú, podobne ako prevliečky, dlhšiu tradíciu používania a v rôznej funkcii. Napr. pár záponiek so šarnierom je z alamanského hrobu v Tannheime, použitých ako záponky na obuv (Jänichen 1962, 157, Tab. O: 1-3/a). Známe sú ako súčasť langobardského opaska (Riemer 2004, Abb. 8/ab; 15/ab; 16/ab, 20/ab a ď.), alebo kovanie knižnej väzby z prvej polovice 9. storočia (Gelicki, 2008, 586). Polovica dvojdielného kovania so šarnierom z Kanína bola použitá ako prívesok náhrdelníka ženského hrobu 133, datovaného do druhej polovice 9. storočia (Justová 1977, 495-498, 500, obr. 2; 3; 9). Je možné, že gracilnejšie kovania so šarnierom z drahého kovu mohli byť súčasťou odevu. Teda aj u týchto kovaní nie je vylúčená viacúčelnosť.

Analogickú skladbu kovaní ku meču zistených v Závade prezentuje hrob 54 a čiastočne aj hrob 71 z Rajhradíc (Staňa 2006, 144, obr. 53: 1-4; 54: 5-7). V poslednej dobe Š. Ungerman vo svojej štúdii o opaskoch k meču z 9.-10. storočia poukázal na značnú variabilitu remeňov na nosenie meča v čom sa odrážal reálny stav, kedy nosenie meča nebolo ešte ustálené a výrobcovia sami experimentovali. Š. Ungerman popri opaskoch s trojramennými a oválnymi kovaniami vyčlenil typy – Závada, Marsum a Rotenkirchen (Ungerman 2011a, 575, 584-588, 598-600, Abb. 8: 4-6; 9; 10; 18), čo je veľmi podnetné. Pri type Závada poukazuje na jeho širší časový aj územný výskyt (hrob 399 z HammWesthafen) a predpokladá, že aspoň v určitom úseku 9. storočia mohli sa všetky tri typy garnitúr vyskytovať súčasne (Ungerman 2011a, 599). V prípade Závady a pobedimského hradiska preferuje výskyt týchto kovaní až v druhej polovici 9. storočia, čo neodpovedá mnou získaným poznatkom pri datovaní pobedimského hradiska. K tomuto a podobným názorom H. Chorvátovej (2004) a J. Koštu (2008) zaujmem stanovisko na inom mieste.

Datovanie kovaní so šarnierom z pobedimského hradiska sa opiera o konkrétnu situáciu na tejto lokalite. Z publikovaných správ o výskume na hradisku v Pobedime je jasné, že pôvodné datovanie hradiska – jeho vznik a zánik – som postupne spresňovala podľa výsledkov dosiahnutých archeologickým výskumom a to zistenou stratografiou

hradiska a pohrebiska, porovňávaním nálezového fondu so súvekými lokalitami a využitím výsledkov archeomagnetického datovania (Orlický / Tirpák 1983) a datovania radiokarbonovou metódou C¹⁴. Dve vzorky určil H. Quitta z Zentralinstitutu für Alte Geschichte und Archäologie v Berlíne (vtedajšie DDR). Obidve sú z akropoly hradiska, teda z polohy Hradištia (Nr. Bin. 1515 – absol. datum 730 n.l. a druhá vzorka Nr. Bin. 1563 – absolutne datum 780 n.l. – Bialeková 1977, 150; 1978, 172; 1996, 143). Ďalšie dve vzorky z odberu M. Ruttkaya a J. Henninga urobené v laboratóriu v Erlangene sú z akropoly hradiska (Schnitt 1, Probe 1 2005 – 948 ±42) a z podhradia z polohy Podhradištia (Schnitt 2, Probe 2 – 2005 – 824±49; J. Henning / M. Ruttkay 2011, 268-270, Tab. 3). Z nich možno dedukovať, že hradisko existovalo v prvej polovici 9. storočia, ale koncom 9. storočia došlo pravdepodobne k oprave ruín valu na Hradištiach asi z refugiálnych dôvodov pred nejakým vonkajším nebezpečím.

Zánik pobeďimského hradiska na základe vyššie uvedenej stratigrafie hradiska a pohrebiska a nálezového fondu udial sa buď na prelome prvej a druhej tretiny 9. storočia, alebo v druhej štvrtine 9. storočia. Názory Š. Ungermana, že datovanie existencie a zániku pobeďimského hradiska je podriadené historickým udalostiam je zavádzajúci, aj keď na druhej strane uznávam, že termín blatnicko-mikulčický horizont – BMH (to som konštatovala aj vo svojom referáte na konferencii "Karolínska kultúra a Slovensko" v roku 2010 v Bratislave) za súčasného stavu bádania už nie je udržateľný. Je však zaujímavé, že Š. Ungerman vo svojom príspevku konštatuje, že BMH sa dnes časovo kryje s obvyklým termínom „starší veľkomoravský horizont“, čo je podľa neho správnejšie (Ungerman 2011b, 144). Nazdávam sa, že predikovať tento termín na obdobie, v ktorom ešte nemožno hovoriť o zjednotení nitrianskeho a moravského kniežatstva je z metodického hľadiska rovnako neopodstatnené, ako dnes používať termín BMH. V súčasnosti je tendencia „vyprázdňovať“ prvú polovicu 9. storočia na úkor preferencie druhej polovice 9. storočia. Realita je niekde uprostred týchto tendencií.³

³ Za digitalizáciu obrázkov ďakujem B. Jančíkovej z Archeologického ústavu SA V v Nitre.

Literatúra

- BENDA 1963 – K. Benda, Karolinská složka blatnického nálezu. *Slov. Archeol.* 11, 1963, 199-222.
- BIALEKOVÁ 1963 – D. Bialeková, Výskum slovanského hradiska v Pobedime v rokoch 1959-1962. *Archeol. Rozhl.* 15, 1963, 349-364, 369-372.
- BIALEKOVÁ 1975 – D. Bialeková, Výskum slovanského pohrebiska v Závade. *AVANS* v roku 1974. Nitra 1975, 26-27.
- BIALEKOVÁ 1977 – D. Bialeková, Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung). *Slov. Archeol.* 25, 1977, 103-160.
- BIALEKOVÁ 1978 – D. Bialeková, Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime. *Slov. Archeol.* 27, 1978, 149-171.
- BIALEKOVÁ 1982 – D. Bialeková, Slovanské pohrebisko v Závade. *Slov. Archeol.* 1982, 123-164.
- BIALEKOVÁ 1996a – D. Bialeková, Zur Datierung archäologischer Quellen vom Ende des 8. bis Mitte des 9. Jh. im nördlichen Teil des Karpatenbeckens. In: D. Bialeková/J. Zábojník (Hrsg.): *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert.* Bratislava 1996, 249-256.
- BIALEKOVÁ 1996b – D. Bialeková, Der slawischer Burgwall von Pobedim (Ein Beitrag zur Lösung chronologischer und gesellschaftliche-historischer Fragen). In: Č. Staňa / L. Poláček (Hrsg.): *Frühmittelalterliche Machtzentren im Mitteleuropa – mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung.* ITM III. Brno 141-147.
- BITENC / KNIFIC 2001 – P. Bitenc / T. Knific (Ed.): *Od Rimljanov do Slovanov.* Predmeti. Ljubljana 2001.
- BÓNA 1971 – I. Bóna, Honfoglaláskori Magyar sír Dunaujvárosban. *Archaeologiai Értesítő* 1971/ 98. Budapest 1971, 170-175.
- Braunfels 1968 – W. Braunfels, *Die Welt der Karolinger und ihre Kunst.* München 1968.
- CICHY 2008 – E. Cichy, *Der Siedlungsplatz Hamm-Westhafen. Teil I:Text; Teil II: Katalog und Tafeln.* Bodenaltertümer Westfalens 46. Mainz 2008.
- DOSTÁL 1975 – B. Dostál: *Břeclav – Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec.* Brno 1975.
- GELICKI 2008 S. Gelicki, *The Birth of Venice.* In: J.-J. Aillagon (ed.): *Rome the Barbarians the Birth of a new Word.* Venice 2008.
- HENNING / RUTTKAY 2011 – J. Henning / M. Ruttkey, Frühmittelalterliche Burgwälle an der mittleren Donau im ostmitteleuropäischen Kontext. : Ein deutsch-slowakisches Forschungsprojekt. In: J. Macháček / Š. Ungerman (Hrsg.): *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie* 14. Bonn 2011, 259-288.
- CHORVÁTOVÁ 2004 – H. Chorvátová, K relativnej chronológii pohrebiska Staré Město v polohe Na valách. In: *Acta Historica Neosoliensia* 7. Banská Bystrica 2004, 199-235.
- JANOŠÍK / PIETA 2006 – J. Janošík / K. Pieta, Nález zvona na hradisku z 9. storočia v Bojne. *Náčrt histórie včasnostredovekých zvonov.* In: K. Pieta / A. Ruttkey / M. Ruttkey (Edit.): *Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva.* Nitra 2006, 121-158.
- JÄNICHEN 1962 – H. Jänichen, *Neue Runneninschriften aus Württemberg.* *Fundberichte aus Schwaben* NF 16. Stuttgart 1962, 155-159.

JUSTOVÁ 1977 – J. Justová, Nálezy blatnicko-mikulčického stylu na území zlického kmenového knížetství. *Archeol. Rozhl.* 29, 1977, 492-504, 598-599.

KLANICA 1968 – Z. Klanica, Vorgroßmährische Siedlung in Mikulčice und ihre Beziehungen zum Karpatenbecken. *Štud. Zvesti AÚSA V 16*. Nitra 1968, 121-134.

KLANICA 1974 – Z. Klanica, Práce klenotníku na slovanských hradištích. *Studie AÚČSAV v Brně II/6*. Praha 1974.

KOŠTA 2008 – J. Košta, Několik poznámek k chronologii pohřebiště u Vl. kostela v Mikulčicích. *Studia Mediaevalia Pragensia* 8, 2008, 277-296.

ORLICKÝ / TIRPÁK 1983 – O. Orlický / J. Tirpák, Archeomagnetické datovanie niektorých lokalít na Slovensku. In: *Geofyzika a archeologie* 4. Praha 1983, 217-235.

PIETA / RUTTKAY 2006 – K. Pieta / A. Ruttkay, Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. *Predbežná správa*. In: K. Pieta / A. Ruttkay / M. Ruttkay (edit.): *Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva*. Nitra 2006, 21-69.

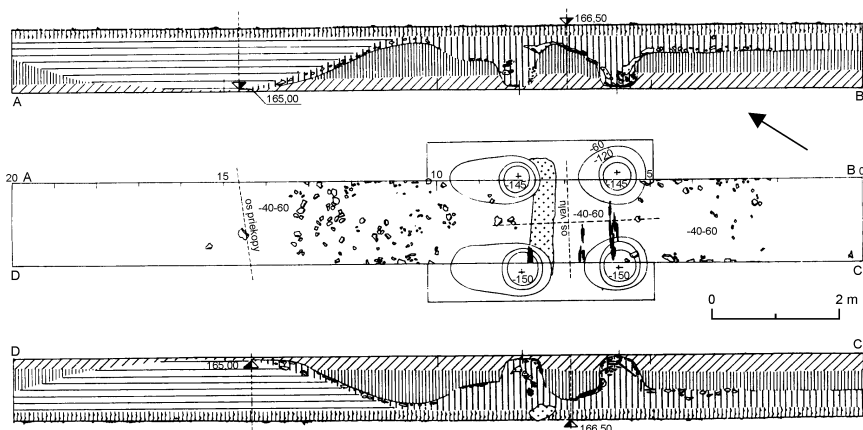
RIEMER 2004 – E. Riemer, Ein bronzenener Männergürtel des 7. Jahrhunderts aus Italien in der Sammlung Diergart. *Kölner Jahrbuch* 37, 2004, 849-864.

STAŇA 2006 – Č. Staňa, Velkomoravská pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. *Katalog*. Brno 2006.

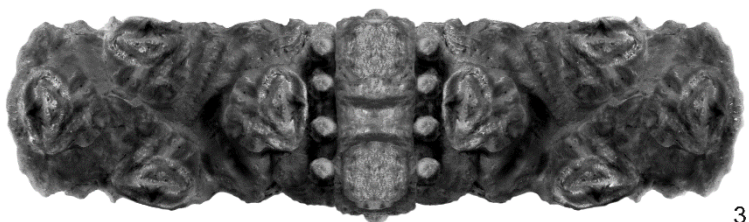
UNGERMAN 2005/2006 – Š. Ungerman, Průvlečka s prodlouženým krčkem z Dolních Věstonic „Na pískách“. *Původ, funkce, datování jednoho typu kování z raného středověku*. *Sborník Prací Fil. Fak. Brno*, řada M 10/11. Brno, 117-141.

UNGERMAN 2011a – Š. Ungerman, Schwertgurte des 9. bis 10. Jahrhunderts in West- und Mitteleuropa. In: J. Macháček / Š. Ungerman (Hrsg.): *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas* 14. Bonn 2011, 575-608.

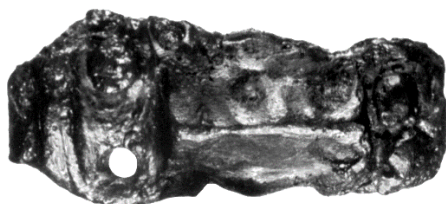
UNGERMAN 2011b – Š. Ungerman, Tzv. blatnicko-mikulčický horizont a jeho vliv na chronologii raného středověku. *Zborník Slov. Nár. Múzea – archeológia, Supplementum* 4. Bratislava 2011, 135-151.

Obr. 1. Pobeďim (okr. Nové Mesto nad Váhom). Slovanské hradisko (Podhradišťa). Plán sondy VII (podľa Bialeková 1978, obr. 19).

Obr. 2. Pobedim (okr. Nové Mesto nad Váhom). Slovanské hradisko (Podhradištia, sonda VII). Dvojdielne kovanie so šarnierom: 1 – stav po konzervácii v roku 1961; 2 – reálna rekonštrukcia kovania po rekonzervácii; 3 – digitálna rekonštrukcia kovania. (Foto: 1 – J. Krátky; 2, 3 – Z. Robák, M. Knoll.)

Obr. 3. Pobedim (okr. Nové Mesto nad Váhom). Slovanské hradisko (Podhradištia, sonda VII). Polovica kovania so šarnierom. (Foto: K. Blaško.)

Zusammenfassung

Beschläge mit Scharnieren aus dem Burgwall von Pobedim

Während der Grabung des slawischen Burgwalls in Pobedim (Bez. Nové Mesto nad Vahom), in den Lagen Hradistia, Podhradistia, wurden einige Zierbeschlage entdeckt, wobei ein Teil von ihnen mit Sicherheit Bestandteil eines Gürtels war, auf dem ein in einer Holz- oder Lederscheide eingeschobenes Schwert hing. In der karolingischen Buchillumination sind solche Beschläge abgebildet (Braunfels 1968, 370, Abb. 291; 292). In dem Beitrag konzentrierte ich mich nur auf zwei Beschläge mit Scharnier aus dem Burgwall von Pobedim, weil ich sie bis jetzt nur erwähnte, aber nicht detaillierter beschrieb (Bialekova 1975, 26-27, Abb. 10; 1977, 149; 1982, 151). Beide Beschläge wurden im Jahr 1961 im Schnitt VII entdeckt (Abb. 1), der in Podhradistia angelegt wurde und bei dem die Tragkonstruktion und ein Teil des Bodens wahrscheinlich eines Wachturms entdeckt wurden (Bialekova 1963, 359-360; 1978, 156-157, Abb. 9: 1; Abb. 19). In der Verschüttung der linken vorderen Pfostengrube, in einer Tiefe von 60 cm ab der Oberfläche, wurde ein stark korrodierter zweiteiliger Beschlag mit Scharnier (Abb. 2: a) entdeckt, den ich angesichts der Fundsituation eher für ein Turscharnier hielt (Bialekova 1963, 360). Nachdem der zweiteilige Beschlag mit Scharnier im Grab 23 in Zavada, der ein Bestandteil des Riemens zum Aufhängen des Schwerts war, entdeckt worden war, wertete ich die Funktion des Beschlags von Pobedim um (Bialekova 1975, 26-27; Abb. 10; 1982, 132, 149-154, Abb. 13: 3; 14; 16). Aus dem Raum des Wachturms (Tiefe 46 cm ab der Oberfläche) stammt auch die Hälfte eines weiteren Eisenbeschlags mit Scharnier (Abb. 3).
Beschreibung der Funde:

Der zweiteilige Eisenbeschlag mit Scharnier (Zuwachsnr.: 69) wurde ursprünglich mit einem plastischen Ornament verziert, das nur sehr schwach erhalten blieb. Nach der Konservierung im Jahr 1961 hatte der Beschlag folgende Ausmaße: max. Länge eines Teils 5,6 cm, max. Breite 2,9 cm. Die max. Länge des zweiten Teils, auf dem auch der Rest des Scharniermechanismus erhalten blieb, ist 5,3 cm, die max. Breite beträgt 3 cm (Abb. 2: a). Die ursprüngliche Verzierung der beiden Teile bestand aus einer Vierergruppe von plastischen Rosetten, die mit einer Rille in Form eines X voneinander getrennt waren. Im oberen Teil der untiefen Rille befanden sich Öffnungen für Niete, die ursprünglich wahrscheinlich mit einem anderen Metall unterlegt waren. Die unteren Rosetten von beiden Teilen des Beschlags bedeckten die Öffnungen für einen Niet. Für den Beschlag interessierten sich Mgr. Z. Robak und Mgr. M. Kroll und das Ergebnis ihrer wiederholten Konservierung und Rekonstruktion stellt die reale und digitale Form des Beschlags dar (Abb. 2: b, c).

Die Hälfte des zweiten, eisernen Beschlags mit Scharnier (Zuwachsnr. 67) ist einfacher. Die Ausmaße sind folgende: erhaltene Länge 4,5 cm, Breite 1,5-2 cm, Dicke 0,5 cm. Im oberen Teil befindet sich eine Rille (Breite 0,8 cm), in der sich zwei Öffnungen für einen Niet befinden (Dm. 0,3 cm). In einer der Öffnungen blieb ein Niet mit regelmäßigem halbkreisförmigen Kopf nur deswegen erhalten, weil die Hälfte eines kleinen Blechs auf der unteren Seite des Beschlags erhalten blieb (1,3 x 1 cm). Im unteren Teil des Beschlags ist die Rille etwas schmäler (Br. 0,6 cm) mit Öffnungen für zwei Niete, die sich nur deswegen erhielten, da sie auf der unteren Seite von einem eisernen Blech gehalten wurden (1,5 x 1 cm). Die Köpfe dieser Niete sind unregelmäßig, einer von ihnen ist quadratisch.

Der Teil zwischen den Flächen für die Niete ist leicht dachförmig gewölbt, was auf der unteren Seite des Beschlags sichtbar ist.

Die Bestimmung der Funktion der Beschläge mit Scharnier aus dem Burgwall von Pobedim anhand ihres Vergleichs mit der Garnitur der Beschläge aus dem Grab 23 in Závada ist auch deswegen von Bedeutung, weil damals zum ersten Mal die Funktion des Ösenbeschlags als eines Bestandteils des Gürtels zum Schwert belegt wurde, und nicht nur als Bestandteil des Pferdegeschirrs. Ein solcher Ösenbeschlag auch mit einem Kreuzbeschlag und zwei kleinen Endbeschlägen ist auch aus dem Burgwall von Pobedim, aus dem Burgwall in Bojná (Pieta/Ruttikay 2006, Abb. 14: 6), aus dem Grab 54 in Rajhradice (Staňa 2006, Abb. 53: 1-4) und aus weiteren Fundstellen bekannt. In der letzten Zeit gliederte Š. Ungerman auf Grund der neuesten Grabungen den Typ Závada aus, womit man einverstanden sein kann (Ungermann 2011, 575, 584-588), aber mit seiner Verschiebung der Datierung dieser Beschläge in die zweite Hälfte des 9. Jh kann ich mich nicht identifizieren. Die Stratigrafie des Burgwalls und des Gräberfelds in Pobedim, die C14-Analysen und der Charakter der Funde zeugen eindeutig davon, dass der Burgwall von Pobedim schon in der ersten Hälfte des 9. Jh. existierte und in dieser Zeit auch gewaltsam unterging. Die Dauer der Benutzung der einzelnen Typen von solchen Beschlägen muss man im Kontext der einen oder anderen Fundstelle auch unterschiedlich betrachten.